

Humaniora til tiden

*Anbefalinger og rapport fra Taskforce for
fremtidens humaniora, maj 2023*

HUMANIORA TIL TIDEN

Humaniora beskæftiger sig med menneskets natur, kultur, sprog, historie og samfund, og den humanistiske videnskab er afgørende for, at vi kan forstå og sætte ord på, hvem vi er som mennesker, hvad vores rolle er i relation til hinanden, til samfundet, til naturen og i kulturens og det nationale fællesskab. Humaniora er som vidensressource med til at danne os som mennesker og samfund og bidrager til, at vi kan have en oplyst og informeret offentlighed til gavn for den demokratiske sammenhæng og handlekraft i samfundet.

Humaniora i dag er noget andet end for 10-15 år siden. Optaget på humaniora er reduceret betydeligt, uddannelsesporteføljen er justeret, og indholdet i uddannelserne har udviklet sig i nye retninger tilpasset samfundets behov. Humaniora er fulgt med tiden.

Med aftalen om regionalisering af uddannelserne i 2021 blev optaget til de humanistiske uddannelser yderligere reduceret. Danske Universiteter oprettede i den sammenhæng en Taskforce for fremtidens humaniora, som skal lægge grundstenene for et styrket, samarbejdende og bæredygtigt humaniora i Danmark.

De færre uddannelser og det reducerede optag betyder, at humaniora står i en sårbar situation. Den aktivitetsbaserede finansieringsmodel for uddannelser gør det vanskeligt at opretholde en tilstrækkelig faglig bredde og dybde til at sikre nationale interesser på små fagområder. Det er påkrævet at handle nu, hvis vi skal undgå vidensørkener, hvor vi mister fagekspertise inden for specifikke fagområder, og regional mangel på kvalificeret humanistisk arbejdskraft.

Vores vision er, at humaniora opfylder samfundets behov for humanistisk viden og arbejdskraft, og at humaniora i højere grad bidrager til udvikling og problemløsning bredt i samfundet. Humaniora er markant forandret, og der er behov for handling for at bevare et humaniora til tiden med et uddannelseslandskab, der dækker Øst-, Vest-, Nord- og Syddanmark, og hvor vi har både forskning i alle nødvendige discipliner og stærke og bæredygtige uddannelsesmiljøer på tværs af landet. Humaniora skal gennem tværgående samarbejde bidrage til at udvikle andre videnskaber og til at løse konkrete problemstillinger for samfundet, men samtidig skal humaniora i Danmark være stærkt nok i sin egen ret til at skabe og formidle indsigt i menneskets adfærd, kultur og relationer nu og i fremtiden.

Taskforce for fremtidens humaniora

Jens Ringsmose, rektor ved Syddansk (formand), og universiteternes fem humanistiske dekaner: Kirsten Busch Nielsen, Københavns Universitet, Johnny Laursen, Aarhus Universitet, Simon Møberg Torp, Syddansk Universitet, Ida Willig, Roskilde Universitet og Rasmus Antoft, Aalborg Universitet.

STOR REDUKTION I OPTAG AF STUDERENDE PÅ HUMANIORA

Optaget af bachelorstuderende på humaniora er faldet med 47 pct. siden 2013 og ligger nu 10 pct. lavere end optaget i 1990. I 2022 blev der optaget 4.627 studerende mod 8.688 i 2013 og 5.113 i 1990. Denne udvikling i optag er særlig for humaniora. Til sammenligning er optaget til tekniske uddannelser fordoblet, til sundhedsvidenskabelige uddannelser er det tredoblet, og på naturvidenskab er det øget med en tredjedel i forhold til 1990. Humaniorastuderende er gået fra at udgøre ca. 30 pct. af det samlede bacheleroptag i 2010 til at udgøre knap 20 pct. i 2022.

Udviklingen skyldes en kombination af dimensionering og vigende søgning. Samtidig med, at dimensioneringen er indfaset, er antallet af 1. prioritetsansøgere til de humanistiske uddannelser også faldet. Fra 2013 til 2022 er antallet af 1. prioritetsansøgere faldet med 44 pct. fra 10.675 ansøgere til 5984 ansøgere. Humaniora skiller sig klart ud fra de andre hovedområder med det største fald i ansøgere.

ENDNU IKKE FULD EFFEKT AF DIMENSIONERINGEN

Universiteternes maksimale antal af studiepladser på uddannelserne er reguleret af tre forskellige typer af statslig fastsat dimensionering: den ledighedsbaserede dimensionering, den geografiske dimensionering som følge af aftalen *Flere og bedre uddannelsesmuligheder i hele Danmark* og dimensioneringen af engelsksprogede uddannelser som følge af SU-forliget. Dertil kommer universiteternes egen dimensionering.

Den ledighedsbaserede dimensioneringsmodel blev indfaset med start i 2015. Med den blev der reduceret i studiepladser på uddannelser med såkaldt ”markant eller systematisk overledighed” defineret som en dimittendledighedsgrad mindst 2 procentpoint højere end gennemsnittet for de videregående uddannelser samlet set i 7 ud af 10 år. Den ledighedsbaserede dimensionering baserer sig således på historiske data om uddannelsen. Langt de fleste studiepladser på humanistiske uddannelser er underlagt den ledighedsbaserede dimensionering.

Da dimittendledigheden måles i 4.-7. kvartal efter dimission og vurderes på baggrund af 10 års udvikling, er den baseret på en ledighedsprofil på kandidater, der er optaget på en bacheloruddannelse op til 15 år tidligere.

Det reducerede optag er endnu ikke slået fuldt igennem i kandidatproduktionen og i dimittendledigheden, men dimensioneringsmodellen tager ikke hensyn til nyere udviklinger i optag og reagerer kun langsomt på ændringer i beskæftigelse. Danske Universiteter forventer, at der vil blive færdiguddannet godt 2.600 humanistiske kandidater i 2028, svarende til et fald i kandidatproduktion på 58 pct. sammenlignet med 2016, hvor der blev uddannet flest kandidater. Samtidig forventes det, at der kommer mangel på humanistiske kandidater inden for flere fagområder. Manglen ses allerede nu inden for

sprogfagene, hvor der især mangler lærerkræfter til ungdomsuddannelserne inden for moderne fremmedsprog.

STORT FALD I DIMITTENDLEDIGHED

Dimittendledigheden falder markant på de dimittendårgange (2020 og 2021), der blev optaget efter indførelsen af den ledighedsbaserede dimensionering. Sammenlignet med de tre foregående årgange har kandidaterne fra 2021 den laveste ledighed nogensinde og er i stand til at finde job langt hurtigere i månederne efter dimission, mens deres ledighed i 4. kvartal er på ca. 17 pct. og fortsat faldende. 2021-dimittenders ledighed ligger dermed 44 procentpoint under ledighedsgraden for 2019-dimittender i 4. kvartal.

En del af forklaringen på denne nedgang skal formentlig søges i konjunkturmæssige forhold, men den skal også ses i lyset af dels dimensioneringen, dels de humanistiske uddannelsers arbejde med at øge de studerendes kontakt til arbejdsmarkedet under uddannelsen. Andelen af humanister, der ansættes på det private arbejdsmarked, er i dag 62 pct. I 2010 var det ca. 50 pct.

FÆRRE UDDANNELSER OG NYT INDHOLD

Der er sket en betydelig centralisering og arbejdsdeling mellem universiteterne således, at mange fag i dag kun udbydes ét eller to steder i Danmark. Universiteterne har 200 humanistiske uddannelser (74 bacheloruddannelser og 126 kandidatuddannelser) fordelt på 262 udbud – 160 uddannelser udbydes kun ét sted i landet. En væsentlig grund til, at der er relativt mange uddannelser på humaniora i forhold til andre hovedområder, er, at der er brug for at dække et bredt spektrum af sprogområder. Sprog- og områdestudier er den faglige kategori, som indeholder flest forskellige uddannelser. Kategorien rummer 75 ud af de 200 uddannelser og knap halvdelen af bacheloruddannelserne.

Porteføljen af humanistiske uddannelser er i de senere år blevet kraftigt reduceret, og samlet set er der derfor langt færre humanistiske uddannelser end for bare ti år siden. Universiteterne har siden 2010 lukket 114 uddannelsesudbud på humaniora, hvoraf 93 ikke længere findes på det pågældende universitet, mens der i 19 tilfælde har været tale om lukning af et decentralt uddannelsesudbud. Siden 2010 har universiteterne foretaget en lang række sammenlægninger af uddannelser, idet 63 uddannelsesudbud er lagt sammen til 25. Samtidig er der siden 2013 godkendt oprettelse af fire nye humanistiske uddannelsesudbud.

Indholdet på de enkelte uddannelser er ændret, så der nu er flere tværfaglige uddannelser og en tydeligere arbejdsmarkedsretning. Uddannelserne har arbejdet systematisk på at fremme dimittendernes hurtigere overgang til første job, herunder sikre en tidlig kontakt med arbejdsmarkedet under uddannelsen og tilvejebringelse af konkrete karrierekompetencer.

BEVILLINGSSTRUKTUREN MATCHER IKKE BEHOV

Bevillingssystemet til uddannelserne fordrer en relativ stor volumen af studerende for, at en uddannelse er økonomisk bæredygtig. Mange uddannelsesmiljøer er for små til at kunne fungere i længden i de nuværende rammer. Samtidig undergår rammerne for humanistisk forskning også en forandring, hvor den offentlige bevilling falder, og hvor hjemtagelse af eksterne midler fra private fonde og fra EU udgør en større andel af den samlede finansiering og ofte er øremærket specifikke forskningsprojekter. Forskydninger i fordelingsmekanismer i basismidlerne til forskning gør det sværere for humaniora at konkurrere på de vægtede parametre. Opretholdelsen af forskning inden for humaniora er derfor afhængig af uddannelsesbevillingen, som også falder grundet reduceret optag.

UDDANNELSER MED SÆRSKILTE UDFORDRINGER

Taskforcen har identificeret typer af uddannelser, som har særskilte udfordringer:

Gymnasiefag

Det er nødvendigt, at der findes gymnasiale uddannelser i alle dele af landet, hvis gymnasiernes behov for arbejdskraft skal imødekommes på tværs af landet. Derfor uddannes der også gymnasielærere i Øst-, Vest-, Nord- og Syddanmark. Fordi gymnasielæreruddannelsen kræver tofaglighed, er det vigtigt, at der på det enkelte universitet er en række kombinationsmuligheder, så de enkelte gymnasiale uddannelser kan få dækket deres underviserbehov i de forskellige fag. Lukningen af et enkelt gymnasiefag på et universitet kan derfor svække de øvrige gymnasierettede fag og sætte gang i en negativ spiral.

Sprog

Søgningen til fremmedsprog er faldende, hvilket resulterer i mindre uddannelsesmiljøer. Særligt situationen på fag som tysk og fransk er bekymrende, fordi de er nødvendige for fødekæden af tysk- og fransklærere til hhv. gymnasiet og folkeskolen. Samtidig er sprog- og områdestudier en vigtig kilde til at sikre opdateret viden om specifikke lande og regioner i samfundet, og de uddanner næste generation af sprogkyndig arbejdskraft til danske eksportvirksomheder. De mindre uddannelsesmiljøer kan gøre det svært at opretholde specialiseringerne i forskellige sprog og områder.

Småfag

Universiteterne har mulighed for at søge tilskud fra småfagspuljen til samlet set omkring 10 små humanistiske uddannelser, som kun findes ét sted i landet, og som ikke har et optag på over 20 studerende på bachelorniveau og 10 studerende på kandidatniveau. 25 humanistiske bacheloruddannelser havde i 2022 et optag på 20 studerende eller derunder, og 28 humanistiske kandidatuddannelser havde i 2022 et optag på 10 eller derunder. Andelen af små fag har således nået en udbredelse, hvor småfagsordningen ikke dækker behovet for at beskytte fag af national interesse. Dertil kommer, at tilskuddet

kun er treårigt, og at det derfor kan være svært at planlægge og opretholde robuste uddannelser.

BEHOV FOR SÆRLIGE TILTAG

Forventningerne til fortsat fald i antallet af studerende og volumen af offentlige forskningsbevillinger betyder, at der er brug for samarbejde og omtanke fra universiteternes side i de kommende år. Den store reduktion af humaniora har bragt Danmark i en situation, hvor der er behov for særlige tiltag, der kan sikre områdets fremtid.

For det første er der et stort behov for samarbejde mellem universiteternes respektive humanistiske fakulteter. Det gælder ikke mindst på sprogområdet, der på én og samme tid er mest under pres og møder udfordringen med at kunne levere kandidater til arbejdsmarkedet først. Samarbejdet mellem institutioner er imidlertid vanskeliggjort af administrative regler især i forbindelse med kvalitetssikringen, som ikke tillader, at universiteterne deler den forskningsbaserede vidensunderstøttelse af uddannelser, som sætter krav til timetal, og hvad der tæller som undervisning. Ud over behovet for samarbejde universiteterne imellem er der således også et behov for at afbureaukratisere eller tillade pilotforsøg.

For det andet er det nødvendigt at sikre en koordinering af de omlægninger af uddannelsesporteføljen, som fakulteterne også i fremtiden vil være tvunget til at foretage i form af lukninger eller sammenlægninger af uddannelser. Det er afgørende, at fakulteterne arbejdsdeler og samordner deres ændringer i uddannelsesporteføljen for at undgå, at vi helt mister fagligheder på nationalt plan, som vi gerne vil bevare.

For det tredje bør rammerne for at have bæredygtige uddannelses- og forskningsmiljøer på mindre fagområder genbesøges. Den grundlæggende model for finansiering af uddannelser forudsætter en tilstrækkelig volumen i antallet af studerende. En stor andel af de humanistiske uddannelser har ikke og bør heller ikke have en stor studentervolumen, men alligevel er de uddannelser og deres bagvedliggende forskningsmiljø vigtige for vores land.

Denne situation kalder på andre økonomiske rammer og mekanismer for at sikre levedygtigheden af små faglige miljøer. Det kunne være i en nytænkning af småfagsordningen, som i dag ikke længere er en tilstrækkelig sikring af fastholdelsen af små, samfundskritiske fag. Den model, som det humanistiske område hidtil har kunnet anvende, er blevet undergravet af nedgangen i studerende.

For det fjerde kalder situationen på en dybdegående undersøgelse af behovet for humanistiske kandidater på arbejdsmarkedet. I særdeleshed bør der sættes fokus på gymnasieskolens behov. Ligesom det allerede er blevet gjort på sprogområdet i regi af Det Nationale Center for Fremmedsprog, bør der foretages analyser af behovet for undervisere på de andre gymnasiefag og for humanister generelt.

ANBEFALINGER

På baggrund af rapportens resultater ønsker Taskforce for fremtidens humaniora at fremsætte nedenstående anbefalinger:

A. Koordinerende udvalg for humanistiske uddannelser

Danske Universiteter bør nedsætte et stående udvalg for humaniora for at styrke samarbejdet om uddannelsernes bæredygtighed og kvalitet. Udvalget skal først og fremmest varetage følgende opgaver:

- **Koordinering:** Udvalget skal koordinere justeringer af uddannelserne og have et tværgående blik på den samlede humanistiske uddannelsesportefølje i Danmark. Det er fx relevant, når universiteter lukker, sammenlægger eller opretter nye uddannelser.
- **Samarbejde:** Udvalget skal igangsætte pilotprojekter om samarbejde mellem universiteterne om udbud af kurser, hvor det giver fagligt mening, herunder inden for moderne sprog (fx tysk og fransk) og gymnasieområdet med henblik på at sikre kombinationsmuligheder med større og mindre gymnasiefag i Vestdanmark. Udvalgets opgave bør også omfatte samarbejde med de øvrige hovedområder på universiteterne og de øvrige videregående uddannelsesinstitutioner om vidensunderstøttelse og videreuddannelse.
- **Udvikling:** Udvalget skal bidrage til at igangsætte samarbejde om styrkelse af kvaliteten i uddannelserne ved fx at initiere yderligere projekter vedr. inkorporering af samtidsrelevante kompetencer, fx digitale, i uddannelserne.

B. Strukturelle rammer og samfundsbehov

I arbejdet med at understøtte bæredygtige og dækkende fagmiljøer er der behov for både internt på universiteterne og i samarbejde med omverdenen at se på rammerne for uddannelsesplanlægning og fremtidige behov på arbejdsmarkedet.

- **Mulighed for friere rammer:** Universiteterne og Uddannelses- og Forskningsministeriet bør i samarbejde udpege uddannelsesområder, hvor der kan arbejdes med friere rammer for uddannelsesplanlægning (pilotforsøg).
- **Fremtidige behov:** Det fremtidige behov for dimittender fra humaniora bør kortlægges. Ikke mindst bør bemanningssituationen på gymnasieområdet undersøges. Allerede i dag mangler der fx sprogundervisere på gymnasierne, og med den markante nedgang i antallet af studerende kan der opstå en mangelsituation inden for flere fagfelter i samfundet.

C. Bæredygtige rammer for forskning

Rammerne for forskning skal styrkes, så kvaliteten og dækningen af samfunds nødvendige vidensområder kan bibeholdes trods reduktionen på uddannelsesområdet.

- **Bæredygtige miljøer:** Universiteterne bør i samarbejde med myndighederne udpege forskningsfelter, som yder et særligt bidrag til samfundets vidensdækning. Disse miljøer bør have stabile rammer, selvom uddannelsesaktiviteten er for lille til at udgøre et finansieringsgrundlag i sig selv. Dette kunne eksempelvis ske gennem en fornyelse og udvidelse af småfagsordningen, så der sikres bæredygtige og stabile rammer for mellemsmå og små samfundskritiske uddannelser og deres tilknyttede forskningsmiljøer.
- **Målemetoder:** Universiteterne bør udvikle bedre metoder til at måle og anerkende humanistisk forskningsbidrag, der honorerer det specifikke ved humanistisk forskning i forhold til fx publiceringspraksis og impact.
- **Forsknings samarbejde:** Universiteterne bør styrke forsknings samarbejdet på tværs af institutionerne, fx ved at afsætte opstartsmidler (seed money) til styrket samarbejde og netværksdannelse på de fagområder, det er udtaget til pilotprojekter for samarbejde om uddannelse.

Link til hovedrapporten:

<https://dkuni.dk/analyser-og-notater/humaniora-til-tiden/>

HUMANIORA TIL TIDEN

ANBEFALINGER OG RAPPORT FRA TASKFORCE
FOR FREMTIDENS HUMANIORA, MAJ 2023

DANSKE UNIVERSITETER
FIOLSTRÆDE 44, 1. TH.
1171 KØBENHAVN K
WWW.DKUNI.DK

GRAFISK DESIGN: PETER WALDORPH

DENNE PUBLIKATION KAN VED TYDELIG
KILDEANGIVELSE FRIT KOPIERES.